

Hierbij ontvangt u het juni-nummer van de digitale nieuwsbrief van de Historische Vereniging Oud Leiden. In deze nieuwsbrief leest u het laatste nieuws, de nieuwste boeken in onze boekenwinkel en evenementen die weer op de agenda staan. Kijk voor meer informatie over de Historische Vereniging Oud Leiden op onze website: www.oudleiden.nl.

Nieuwsbrief van de Historische Vereniging Oud Leiden Juni 2021

Ontvangt u deze nieuwsbrief en bent u nog geen lid van de Historische Vereniging Oud Leiden? Vanaf 25 euro per jaar geniet u van de vele voordelen die het lidmaatschap u biedt en steunt u ons in ons streven om de kennis van de geschiedenis van Leiden te bevorderen en het Leidse culturele erfgoed te beschermen.
Meer informatie over het lidmaatschap vindt u [hier](#).

Kopij (max 200 woorden) voor de digitale nieuwsbrief van juli kan tot en met vrijdag 25 juni worden aangeleverd op het [adres van de redactie](#).

AGENDA

Gelukkig kunnen we de komende tijd weer wat interessante evenementen geheel coronaproof organiseren.

- 16 juni 2021; Informatie- en discussiebijeenkomst over de toekomst van de Evangelisch Lutherse Kerk. Van 20.00 uur tot 21.30 uur in de Hooglandse Kerk. Zie uitgelicht bericht hieronder.
- 26 september 2021; Dirk van Eck-lezing: De Leidse en Katwijkse Jaren van Jef Last, door Rudi Wester. Om 14.30 uur in de Lokhorstkerk.
- 30 oktober 2021; Dies HVOL. Nadere informatie volgt.
- 31 oktober 2021; Leidse Salon. Nadere informatie volgt.

Rijk verleden, onzekere toekomst

*Informatie- en discussiebijeenkomst over de toekomst van de Evangelisch-Lutherse Kerk
Hooglandse Kerk, woensdag 16 juni, 20.00 – 21.30 uur*

De Evangelisch-Lutherse Kerk is enkele jaren geleden gekocht door een

projectontwikkelaar, die in de kerk een boutique-hotel wil vestigen. Er is veel ruimte voor grote twijfel over de zin hiervan. In deze bijeenkomst wil de Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL), samen met de werkgroep Lutherse Kerk van de wijkvereniging Pancras-west, de mogelijkheden verkennen van een veel passender herbestemming van dit juweel, een en ander tegen de achtergrond van wat er nog meer aan de hand is in de directe omgeving.

Programma

- Opening en schets van de stand van zaken rond de kerk door dagvoorzitter Yaël Vinckx.
- Gregor J.M. Weber (Rijksmuseum) belicht de monumentale waarde van de kerk.
- Jaap Jan Steensma (orgeldeskundige) spreekt over de cultuurhistorische waarde van het Wolffertsorgel in de kerk.
- Mascha van Damme (architectuurhistoricus, deskundige op het gebied van herbestemming van historische gebouwen) gaat in op de toekomst van religieus erfgoed en de herbestemming van oude kerken.
- Brainstorm over 'Wat kun je met een monumentale kerk doen?' door de deelnemers in kleine groepen en/of break out rooms.
- Jan-Jaap de Haan, vice-voorzitter van de HVOL, sluit af met conclusies en opties over de kerk.

Aanmelding voor deelname

Het is nog niet duidelijk welke coronamaatregelen medio juni van kracht zijn. Daarom is het mogelijk dat de bijeenkomst alleen online gevolgd kan worden, al bestaat de kans dat een beperkt aantal belangstellenden in de Hooglandse Kerk aanwezig kan zijn. Deelname (online of fysiek) is alleen mogelijk na aanmelding via lezingen@oudleiden.nl. Daarbij dient men aan te geven of men de bijeenkomst fysiek wil bijwonen of alleen online en of men aan de online discussie wil deelnemen. Plaatsen in de kerk worden toegewezen op volgorde van binnenkomst. Deelnemers die de bijeenkomst online volgen, krijgen tijdig de noodzakelijke informatie over de digitale toegang tot de bijeenkomst. Op onze website wordt zo nodig aanvullende informatie bekendgemaakt.

Ons bereikte het droevige bericht dat Victor Wijnands, oud-penningmeester van de HVOL, op 18 mei op 77-jarige leeftijd in het LUMC is overleden aan de gevolgen van corona.

Victor was penningmeester van 2010 tot 2018. In die jaren beheerde hij de financiën voortvarend en secuur. De ledenadministratie was nog niet geautomatiseerd. Victor verwerkte de betaalde contributies van alle ruim 2000 leden nog met de hand, maar gaf wel de eerste aanzet tot een verdergaande automatisering van de administratie en zorgde, om met oud-voorzitter Rens Heruer te spreken, 'goed voor het geld van de vereniging'.

Bij zijn afscheid in 2018 ontving Victor - na twee zittingstermijnen van vier jaar en daarmee een volle bestuursperiode - het Lakenloodje, de onderscheiding die onze vereniging uitreikt aan (bestuurs)leden die zich zeer verdienstelijk hebben gemaakt. Na zijn vertrek uit het bestuur bleef Victor actief voor de Commissie Geveltekens.

In zijn arbeidzaam leven was Victor kantoorvoorzitter van Ernst & Young Accountants (EY). Beginjaren tachtig zette hij voor EY het kantoor in Leiden op. Daarvoor wist hij grote klanten te strikken. Victor was ook actief bij de Business Club Leiden, ondernemersvereniging Leiden Centraal en de Rotary.

De HVOL wenst de familie van Victor heel veel sterkte toe bij het verwerken van dit grote verlies.

Commissie Geveltekens
Watertoren Hoge Rijndijk: een groot genoeg gevelteken

Wie de voormalige watertoren bij de Wilhelminabrug vanaf de Hoge Rijndijk bekijkt, zal het grote opschrift boven de toegangsdeur niet kunnen missen: ANNO 1908. Maar om de formele eerste steen te zien, moet je toch wel wat dichterbij komen. Links van de toegangsdeur zit een doodeenvoudig steentje: Johannes Hendrik van Spall, oud 8 jaar, 15 februari 1908. Op die dag legde het jongste zontje (geboren 21 november 1899) van de directeur van de N.V. Leidsche Duinwater Maatschappij (1902-1931) de eerste steen. Natuurlijk was dat een soort eerbetoon aan zijn vader, maar die had zich dan ook wel heel erg ingespannen voor de realisatie van deze tweede watertoren, na de eerste bij de waterwinningsgebieden in de duinen bij Katwijk. Die deed al dienst sinds de aanleg van het waterleidingnet, dat in Leiden op 15 mei 1878 in gebruik gesteld werd.

Het gebruik van duinwater, hoewel aanvankelijk helemaal niet eens zo goedkoop, al kon je op een abonnement en zonder meter flink wat afnemen en soms zelfs verspillen, nam al snel een geweldige vlucht. Onder normale omstandigheden kon het net het wel aan, maar vooral op zaterdagmiddag zakte de druk in de wat hoger gelegen etages aanmerkelijk; dat was de dag van wassen en plassen. En als je een badkuip in een badkamer had, duurde het dus eindeloos voor die helemaal gevuld was. Door een tweede watertoren in Leiden te bouwen, die zich 's nachts en op incurante uren vulde, kon de druk op peil gehouden worden en de voorraad water gebruikt worden. Met een hoogte van het reservoir van 8 meter, een diameter van 14 meter en een inhoud van 1200 kubieke meter was dat voldoende. Boven op dat reservoir stond decennialang een derde gevelteken met de eenvoudige tekst: LDM, zodat iedereen kon zien wie de eigenaar van de watertoren was.

Op 7 februari 1907 keurde de Gemeenteraad van Leiden het plan goed voor de bouw op een deel van het terrein van het buiten Rhijnstroom, waarvan de kosten geraamd werden op 67.000 gulden. Het was ontworpen door dé specialist van watertorens e.d., architect J. Schotel uit Rotterdam. Maar ineens kwam er concurrentie: de Hollandsche Maatschappij van werken in Gewapend Beton in Den Haag bood aan een vergelijkbare toren in beton voor f 52.250,- te bouwen. Dat vonden de directeurs jhr. J.A. Kretschmar van Veen en Charles van Spall toch wel heel aantrekkelijk en de Gemeenteraad op 2 mei 1907 eveneens. Dit plan was gemaakt door architect W.C. van Manen uit Den Haag. De Gemeenteraad ging op 13 juli ook akkoord met het dempen van twee sloten langs het terrein mits er een riool gelegd zou worden, een ijzeren hek geplaatst en nog tien andere voorwaarden. Maar daarna kon er vaart achter gezet worden en verdwenen er 400 heipalen van 12 meter lengte onder het bouwwerk, dat een hoogte van 30,10 meter zou krijgen. Ook werd er een woning voor een beambte naast de toren gebouwd; daarvan was Schotel de architect. Deze werd aanbesteed op 7 februari 1908 en op 15 februari kon J.H. van Spall dus de eerste steen leggen. De toren kon op 6 juli 1908 in gebruik gesteld worden, dus de bouw is wel voorspoedig verlopen. Door verandering van de techniek was de toren uiteindelijk niet meer nodig en nu is hij verhoogd met een verdieping en in gebruik als woonruimte.

Foto: Watertoren van de Leidsche Duinwater Maatschappij. De toegangsdeur met de eerste steenlegger J.H. van Spall kort na de ingebruikname van de watertoren gemaakt door Hendrik Jonker. Deze foto komt uit de Collectie Erfgoed Leiden en Omstreken.

Een mooie vondst: een zegelstempel uit Leiden uit de 14^e eeuw

Begin april dit jaar liep Wout Verkerk met zijn metaaldetector over een weiland in de buurt van Haarlem. Hij had daar al het een en ander gevonden: munten, gespen, een gouden ring.

Verkerk is een amateur-archeoloog uit Haarlem. Hij struint nu al zo'n twee jaar met zijn metaaldetector de weilanden af en heeft al heel wat ontdekt (zie: https://www.instagram.com/the_search_md/).

Die donderdag begin april vond hij onder meer een metalen voorwerp; het lag op zo'n 18 centimeter diepte in het weiland. Thuis maakte hij het voorzichtig schoon en zag hij dat hij een zegelstempel had opgegraven dat nog helemaal intact was.

Een zegel werd gebruikt om de echtheid van een document (een oorkonde bijvoorbeeld) te garanderen; het zegel werd dan aan het document bevestigd. Een zegel bevatte het merkteken (bijvoorbeeld het wapen) van degene die het document bezegelde. Een zegelstempel werd gebruikt om het stempel te drukken in een zachte

substantie, bijvoorbeeld bijenwas.

Vanaf de 11^e eeuw kwam het gebruik van zegels meer en meer in zwang, eerst bij vorsten en de hoge adel, later (vanaf de 12^e eeuw) ook bij kloosters en steden, nog later (vanaf de 13^e eeuw) ook bij lagere adel en voornamelijk burgers. Vanaf de 17^e eeuw nam het gebruik van zegels geleidelijk af; vanaf 1795 werden cachets (zegelringen) alleen nog gebruikt voor het dichtzegelen van enveloppen.

Het bij Haarlem gevonden zegelstempel is driehoekig, zo'n 3 bij 3 bij 3 centimeter. Op het zegelstempel staan een wapen of symbool en enkele letters. Het omschrift is vrij goed te lezen. Volgens Piet de Baar staat er het volgende: +: S IOHIS FILII GJJT SMIEDER. Na de G zal er waarschijnlijk een krulletje gevolgd hebben – het gewone teken voor de afkorting ER – zodat er GERJJT ontstaat. Voluit geschreven: SIGILLUM JOHANNIS FILII GERIIT SMIEDER; en dat betekent: zegel van Johannes zoon van Gerrit Smieder.

De eigenaar van het zegelstempel is waarschijnlijk Jan de Smeder of Smieder, zoon van Gerrit (de) Smieder. Jan woonde in Leiden en maakte in de 14e eeuw carrière als grafelijk dienaar, waardoor hij een zegelstempel nodig had. Uit het boek *Sleutels tot de macht* (p. 177) blijkt dat Jan vooral voor gravin (ex-keizerin) Machtelt van Holland rondreisde, met name door Beieren (waar haar man vandaan kwam en haar (stief)kinderen woonden), Henegouwen en Holland. Mogelijk heeft Jan zijn zegelstempel onderweg verloren.

Zegelstempels zijn vrij zeldzaam, zeker uit de periode 1320-1370. Dit is ook nog een heel gaaf exemplaar (de meeste zegelstempels werden namelijk na het overlijden van de bezitter bewust kapot gemaakt). Dat verder de eigenaar ervan met vrij grote zekerheid te identificeren is, komt ook niet zo vaak voor.

Foto's: Wout Verkerk

**Een afbeelding uit de Beeldbank
De Haarlemmerstraat in 1904**

Haarlemmerstraat. *Maria van Tulder* 29 Jan. 1904 Leiden.
M.A.S.
J. H. Schäfers Eerlijn Amsterdam

De Haarlemmerstraat in 1904, gezien vanaf het Havenplein. De toren behoort bij de Onze Lieve Vrouwe Hemelvaartkerk (ook wel Mon Pèrekerk genoemd). Vanaf 1937 deed het gebouw dienst als zwembad De Overdekte. De toren werd daarvoor gesloopt. Het zwembad is in 1979 gesloopt. Vervolgens zijn op deze plaats woningen gebouwd (Maria Gijzenplein).

De foto staat op een prentbriefkaart, uitgegeven door de Amsterdamse uitgever J.H. Schaefer.

Historische kalender 2021 - Juni

Staking 1963

De N.V. Hollandsche Constructie Werkplaats (HCW) aan de Zoeterwoudseweg werd in 1914 opgericht in Leiden. Het bedrijf leverde allerhande staalconstructies. Zo bouwde de HCW in 1937, samen met de Nederlandse Grofsmederij de Rijnbrug, een basculebrug over de Nieuwe Rijn. Speciaal voor het personeel werd op 13 april 1943 de nu nog steeds bestaande tuinvereniging Cronesteyn opgericht. Op 16 september 1963 brak er een staking uit. Het ging hierbij om een loonsverhoging van 10 cent per uur. Na een week vond er in het weekend overleg plaats tussen directie en ondernemingsraad. De directie bleef erbij dat de werknemers zich aan de cao

moesten houden en dat de door de staking gemiste uren niet zouden worden uitbetaald. De staking werd beëindigd en op maandagmorgen hervatte men het werk.

Erfgoed Leiden Vondst van de Week

Vloerzijl met Perzisch motief

Het vloerzeil met Perzisch motief uit Utrechtse Veer 15. Collectie Erfgoed Leiden en Omstreken.

Een stukje vloerzeil met een kleurrijk Perzisch motief kwam tevoorschijn bij de verbouwing van Utrechtse Veer 15. Waarschijnlijk hebben de eerdere bewoners het zeil in de jaren 50 van de vorige eeuw gelegd. Het is viltzeil, een goedkoper alternatief voor linoleum. De huidige bewoners brachten het stukje zeil naar Erfgoed Leiden en Omstreken. En omdat het zeldzame vondst is, nemen we het fragment op in het ELO-depot voor Historische Bouwfragmenten. [Lees verder](#)

Cadeaulidmaatschap

Maak iemand voor een jaar lid van onze vereniging. Het nieuwe lid kan na dat jaar beslissen of hij/zij het lidmaatschap zelf wil voortzetten.

Prijs: 25 euro

Bestellen: info@oudleiden.nl.

Verkrijgbaar via de HVOL

De onderstaande boeken en publicaties zijn verkrijgbaar bij de HVOL. Het 'HVOL-winkeltje' is een activiteit van de Commissie Promotie, Uitvoering en Ondersteuning.

Willem Hogendoorn en Bart Devilee zorgen ervoor dat de boeken na bestelling kunnen worden afgehaald of (indien binnen de Leidse regio) aan huis worden bezorgd. Er zijn drie betalingsmogelijkheden: bedrag overmaken naar de bankrekening van de HVOL, contant of via pinbetaling. Belangstelling? Stuur een mail naar: winkeltje@oudleiden.nl

Voor een compleet overzicht van het aanbod zie Beschikbare Publicaties op de HVOL-website.

Gedemptegrachtenwandeling

Leiden is van oudsher een waterrijke stad. Toch is er in de loop van de tijd heel veel water gedempt. Het rijk geïllustreerde boekje (55 pagina's, formaat ongeveer A-5) dat door het Waterambacht Leiden in samenwerking met de HVOL werd uitgebracht, voert langs de meer dan dertig dempingen die door de eeuwen heen binnen de singels hebben plaatsgehad. Op maar liefst 45 locaties wordt de wandelaar meegenomen in de geschiedenis van verdwenen waterlopen.

HVOL-ledenprijs 2,50 euro.

Bestellen: winkeltje@oudleiden.nl

Gedemptegrachtenwandeling

Geslacht van de Kalmak op de Sille. Man met roede. Fluut en Lucht en boks bewaart 'tut Wille Hout' (Hout), op de plaats van de huidige Kalmakgebouwen. Rechts onder het huisje van het Rotterdamse Verc. Het cruus 'Eekening in O.L. inde, Hondsk. Schipper (1741-1794). (E.L.C.)

Cor Smit, Leiden met een luchtje. Straten, water, groen en afval in een Hollandse stad, 1200-2000

'Leiden met een luchtje' verscheen eind 2001. Het boek behelst de geschiedenis van de Leidse stadsreiniging, afvalinzameling, riolering, bestrating en plantsoenenbeheer. Het blad *Bijdragen en Mededelingen van het Nederlands Historisch Genootschap* noemde 'Leiden met een luchtje' een "geslaagde poging tot integrale geschiedschrijving". Het boek werd een van de best verkochte uitgaven (deel 14) in de Leidse Historische Reeks van de HVOL. De paperback van 23 x 23 cm omvat 216 pagina's en ruim 200 illustraties waarvan vele in kleur.

HVOL-ledenprijs: € 12,50 (oorspronkelijke prijs € 17,99). Bestellen: winkeltje@oudleiden.nl (beperkte voorraad)

Historisch water in Leiden. Twee vaarroutes

In het boekje (60 pagina's, formaat ongeveer A-5) dat door het Waterambacht Leiden in samenwerking met de HVOL werd uitgebracht, worden twee routes voor vaartochten van ongeveer 1,5 uur door Leiden gegeven. De ene tocht gaat door de binnenstad en de andere voor een groot deel over de Leidse singels. Tevens wordt een aantal doorsteken aangegeven waarmee een route bekort of verlengd kan worden. Het boekje is niet zozeer een vaar- of toeristengids, maar het vestigt vooral de aandacht op de historische waarde van het Leidse stadswater.

Historisch water in Leiden

TWEE VAARROUTES

Geslacht op de Haagman, met de Vahng over de Nieuwe Rijn. Geslacht van de Sille. Rijn (y) de Sille. Man. Rechts de Kalmak met de Hout en het Houtgebou met boks. Links een geslacht van Fluut en Lucht en de Hout. Geslacht op de achtergrond de Stadhuisman. Tekening Jan de Beijer 1753. E.L.C. P44739.2

HVOL-ledenprijs 2,50 euro.

Bestellen: winkeltje@oudleiden.nl

Historische Canon van Leiden

Leiden heeft een rijke geschiedenis. De Historische Canon van Leiden doet in kort bestek de hoofdlijnen van de geschiedenis van Leiden en de hoogte- en dieptepunten daarin, uit de doeken. Het is basiskennis over de stad die iedere bewoner en bezoeker van Leiden eigenlijk zou moeten (willen) hebben. Het boek is zowel in een Nederlandstalige als in een Engelstalige versie beschikbaar.

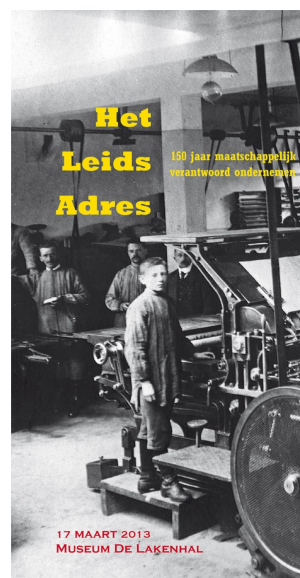

HVOL-ledenprijs: 12,50 euro (winkelprijs 15,00 euro).

Bestellen: winkeltje@oudleiden.nl

Het Leids Adres. 150 jaar maatschappelijk verantwoord ondernemen. Meta Knol, Lodewijk Asscher, Fred van Haasteren, Cor Smit, Niek-Jan van Kesteren, Lodewijk de Waal, J.J. Cremer

Op 17 maart 2013 was het precies 150 jaar geleden dat een groep Leidse fabrikanten een brief aan Koning Willem III stuurde om de misstanden in de kinderarbeid aan de orde te stellen. Deze brief is onder de naam Leids Adres bekend geworden. Twee weken daarvoor had de schrijver Cremer in het Haagse Diligentia zijn novelle Fabriekskinderen voorgedragen. Het zette de toon voor een publiek én politiek debat over de erbarmelijke arbeidsomstandigheden waarin kinderen moesten werken, resulterend in het befaamde 'Kinderwetje' van de liberaal Van Houten. Het jubileum vormde aanleiding om in het Leids museum De Lakenhal een middag te organiseren waar diverse sprekers het belang van het Leids Adres belichtten. Dit boek vormt een weerslag van deze middag.

HVOL-ledenprijs: € 5,00 (winkelprijs € 8,00).

Bestellen: winkeltje@oudleiden.nl

Bedrijfsleden

De onderstaande bedrijven zijn bedrijfslid van de Historische Vereniging Oud Leiden. Bent u ook een bedrijf met een warm Leids hart en met respect voor de Leidse geschiedenis? Dan is het ondersteunen van de Historische Vereniging Oud Leiden net iets voor u. Neem contact op met promotie@oudleiden.nl en we vertellen u er alles over.

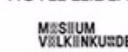
Bedrijfsleden

Rijksmuseum
Boerhaave

Akerboombouw BV
Alrijne Zorggroep
APEK administraties
Stichting Beheer Begraafplaats Rhijnhof
Rijksmuseum Boerhaave
Breedveste BV
Buik en Van der Horst, gerechtsdeurwaarders
Grandcafé De Burcht
Van Cleef Holding
Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden
Du Prie bouw & ontwikkeling BV
Griffioen Precious Presents vof
Juwelier De Gunst
firma W.P. Hartwijk en Zoon
HBK fiscalisten_accountants_ expat consultants
Stichting Hof Meermansburg
Hooglandse Kerk
Hoppezak Kledingverhuur
La Gro Geelkerken advocaten
LEK@ makelaars en taxateurs
Macropa BV
Glas- en Schilderwerken Van Muiden BV
Stichting Pieterskerk Leiden
Brasserie de Poort
Prima Management
Primavera Pers
Rabobank Leiden-Katwijk
Hoogheemraadschap van Rijnland
MBO Rijnland
De Ruyter de Wildt en De Vroom, advocaten
Schulpen Schuim BV
Serviceflat Schouwenhove
Sociëteit Amicitia
Teekens Karstens, advocaten en notarissen
Universiteit Leiden
Van der Valk Hotel Leiden
Veldman Rietbroek Architecten
Museum Volkenkunde
Stichting Werk & Onderneming
Stichting Zeven Leidse Hofjes
Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel
Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Contact:

info@oudleiden.nl

[Gegevens wijzigen](#) | [afmelden](#)

This email was sent to <<Emailadres>>

[why did I get this?](#) [unsubscribe from this list](#) [update subscription preferences](#)

Historische Vereniging Oud Leiden · Postbus 917 · Leiden, Zuid-Holland 2300AX · Netherlands

